

A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET TANULMÁNYAI A SZERZŐI JOG DIGITÁLIS VILÁGHOZ VALÓ ALKALMAZKODÁSÁRÓL

A MAGÁNCÉLÚ MÁSOLÁS KOMPENZÁCIÓJÁVAL FOGLALKOZÓ SZTNH-SZJSZT-MUNKACSOPORT MEGÁLLAPÍTÁSAI ÉS JAVASLATAI

A munkacsoport¹ a magáncélú másolás kompenzációját jelenleg szabályozó uniós jogrend felülvizsgálata során a magyar álláspont kialakításakor elsősorban az alábbi megállapítások és javaslatok szíves figyelembevételét indítványozza.

1. Az ún. Vitorino-ajánlásokat² (ajánlások) számos belső ellentmondás terheli, amelyek miatt indokolt azokat komoly fenntartásokkal kezelni.

1.1. Az ajánlások annak elismerésével kezdődnek, hogy a közvetítési folyamat a legvitatottabb kérdésekben semmilyen eredményt nem hozott. Vitorino már a bevezetőben nyilvánvalóvá teszi, hogy a „strukturált párbeszédben” részt vevő érdekeltek többségének konstruktív magatartása ellenére a legvitatottabb kérdésekben nem közeledtek az álláspontok. Véleményének megfogalmazásakor általában még többségi véleményre sem tud hivatkozni, javaslatai bevallottan szubjektívek, amelyeket ilyenként is indokolt kezelni.³

Nem közvetlen feladata a munkacsoportnak az erről való véleményalkotás, de elképzelhető, hogy az eredménytelenség oka részben a „strukturált párbeszéd” lebonyolításának mikéntjében keresendő. Egyrészt az érdekeltek nem tudnak valódi párbeszédet folytatni egymással, csak arra kapnak lehetőséget, hogy – egymásra szükségképpen nem reflektáló – nyilatkozataikkal a jelentéstevőt igyekezzenek meggyőzni ilyen vagy olyan álláspontjuk helyességéről. Másrészt, a vita jogi-tematikus kereteinek kijelölése (pl. legalább annak tisztázása, hogy a vitának nem tárgya az infosoc-irányelv hatályon kívül helyezése vagy az irányelv mögött álló nemzetközi szerzői jogi egyezmények felmondása) híján az érdekeltek párbeszéd helyett néha parttalan ötletelést

¹ A munkaanyag a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának (SZTNH) a felkérésére készült, amely szerint a testület feladata, hogy tagjaiból létrehozott munkacsoportok útján – ahol szükséges külső szakértők bevonásával – dolgozzon ki szakmai, illetőleg tudományos anyagokat az Európai Bizottság „Licences for Europe” programja alapján kialakítandó „strukturált dialógus” keretében. A munkacsoport referense: dr. Tomori Pál; tagjai: dr. Detrekői Zsuzsa, id. dr. Ficsor Mihály, dr. Mayer Erika, dr. Szinger András, valamint dr. Kőrösi Szabolcs Gábor és dr. Solyom Ágnes külső szakértő. A jelen munkaanyagot a testület elnöksége 2013. június 17-i ülésén hagyta jóvá.

² António Vitorino, korábbi igazságügyi és belügyi biztos 2011 novemberében kapott megbízást a Belső Piaci és Szolgáltatási Főigazgatóságtól a magáncélú másolási és reprográfiai díjakban érdekeltek közötti közvetítésre, illetve ennek alapján ajánlások megfogalmazására; az ajánlásokat az Európai Bizottság 2013. január 31-én tette közzé: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf.

³ Ajánlások, p. 1. 3. bek.

folytatnak: az eszközalapú díjrendszer, sőt, az egész többszörözési kivételként gyakorolható magáncélú másolás kivezetésének közeli lehetőségét vizionálják.⁴

Hasznos lehetne a jövőben – ha még van tere a közvetítésnek – ezt a közvetítési folyamatot kétfordulósá tenni: az első kört a javaslatok különösebb korlátozás nélküli begyűjtésére, a másodikat viszont már csak a talpon maradt javaslatokról folyó és meghatározott jogi-tematikus keretek között zajló, érdemi vitára kellene fordítani.

- 1.2. Az új üzleti modellek elterjedését segíteni hivatott egyetlen ajánlással kapcsolatban – miszerint a jogosultak hozzájárulásával működő szolgáltatások keretében készített magáncélú másolatok után nincs kár, tehát ne járjon méltányos kompenzáció sem – több alapvető kérdés is tisztázatlan marad.

Mindenekelőtt az állítást önmagában is elég ellentmondásossá teszi, hogy az ajánlások másutt arról értekeznek, jelenleg nincs olyan egységes definíció, amelyet a magáncélú másolás által okozott kár fogalmának a megállapításánál alapul lehetne venni.⁵

A javasolt kárfogalom kapcsán feltétlenül szükségesnek látszik egy rövid kitérőt tenni: teljességgel érthetetlen, hogy egy majdani, egységes kárfogalom esetén Vitorino miért korlátozná a kár értelmezési tartományát *a már megszerzett másolat mellett készített további másolatokra*? Számára ismeretlen lenne az az eset, amikor az első műpéldányt annak megvásárlása helyett szerzik be magáncélú másolás útján? Vitorino a jövőbeni kár fogalmát – következőképp a kompenzációt – még ebben az érthetetlenül leszűkített esetkörben sem a *ténylegesen* készített másolatok számához kötné, hanem ahhoz a számhoz, *ahány másolatot a fogyasztó elvileg akkor is hajlandó lenne készíteni, ha magáncélú másolási kivétel hiányában e saját célú többszörözési tevékenységre is csak a jogosultak engedélyéhez kötötten volna lehetőség!*⁶

Vitorino érvelése ezen a ponton sajnos végképp követhetlenné válik. Állítása szerint *a)* egyrészt az új üzleti modellekben az a közös, hogy a másolatkészítés itt célzottan és műszaki védelmi intézkedések mellett zajlik a jogosultak hozzájárulásával és ellenőrzése mellett, vagyis a kárfogalomnak ez nem lehet része, emiatt itt kompenzációra nincs szükség; *b)* másrészt a magáncélú másolással okozott kár fogalmának meghatározásakor az új üzleti modelleken kívül eső területeken is csak a fogyasztó által már megszerzett műpéldány mellett készített további másolatokat szabad figyelembe venni, azokat az eseteket viszont nem, amikor az első műpéldányt szerzik be magáncélú másolás

⁴ Ajánlások, p. 2. 3–4. bek.

⁵ Ajánlások, p. 19–20.

⁶ Ajánlások, p. 20. 2. bek.

újtján, annak megvásárlása helyett; c) végül pedig: a kárfogalom meghatározásakor még az ilyen további másolatok tényleges számára sem kell figyelemmel lenni, ehelyett a fogyasztó *feltehető* másolatkészítési szándékát kell valahogy számszerűsíteni.

A kárfogalom zavarossága mellett a másik súlyos gond, hogy az ajánlásokban tulajdonképpen mindvégig tisztázatlan marad az az alapvető kérdés, hogy a szerző a magáncélú másolást a) az infosoc-irányelv szerinti, a többszörözési jog alóli, méltányos kompenzációhoz kötött kivételnek; vagy b) a többszörözési jog hatálya alá tartozó, kizárólagos engedéllyel gyakorolható, a jogosultak ellenőrzése alatt álló cselekménynek; vagy c) mindkettőnek; illetve d) egyiknek sem tekinti. Az felmerült álláspontok ismertetése ugyan megtörténik,⁷ a szerző azonban nem foglal állást a kérdésben. Ezzel pedig elkerüli a válaszadást olyan lényeges kérdésekre, mint pl. az, hogy ha egy tagállam az infosoc-irányelv alapján kivételt állapít meg a jogosultakat megillető többszörözési jog alól, akkor ezt a tagállami aktust a jogosultak felülírhatják-e azzal, hogy úgy döntenek, mégis inkább maguk kívánják engedélyezni a kivételek hatálya alá tartozó cselekményeket.

Megjegyzendő, hogy a C457/11., C458/11., C459/11. és C460/11. sz. egyesített ügyekben született főtanácsnoki vélemény⁸ részletesen foglalkozik a kérdéssel, és olyan (természetesen nem kötelező erejű) következtetésekre jut, amelyek mellett aligha lehet helytálló a Vitorino-féle, „a jogosultak engedélyével működő szolgáltatás esetén nem jár kompenzáció” képlet. Az alábbiakban ennek kapcsán csak néhány rövid szemelvényt emelünk ki a főtanácsnoki véleményből.

„110. ... Amikor valaki a jogrend által biztosított valamely jogot élvez, de e jog szintén a jogrend által meghatározott kivételek vagy korlátozások tárgya lehet, abban az esetben, ha ilyen kivételek vagy korlátozások alkalmazandók, az általuk meghatározott mértékben a jog nem gyakorolható. ...

112. Másképpen fogalmazva, ha valamely tagállam az irányelv 5. cikkének (2) vagy (3) bekezdésével összhangban kivételt állapít meg a 2. cikk szerinti többszörözési jog alól, a jogosultak főszabály szerint nem erősíthetik meg újra e jogot, és nem vehetik semmibe a kivételt. ...

120. ... Ahol viszont a méltányos díjazásról gondoskodnak (akár azért, mert azt az irányelv megköveteli, akár azért, mert a tagállam emellett döntött), a tag-

⁷ Ajánlások, p. 6–7.

⁸ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=132782&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1478178> (az időközben meghozott ítélet magyar nyelvű szövegét lásd: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=138854&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=85612> – szerk.).

állam úgy rendelkezhet,⁹ hogy a jogosultak lemondhatnak a méltányos díjazás igényléséről, vagy műveiket másolás céljából elérhetővé tehetik szerződéses megállapodásokkal (például az alapár megfelelő megemelésével), ami lehetővé teszi számukra, hogy a műveiket megvásárló személyektől méltányos díjazást kapjanak a jövőbeni másolásokért.

Megítélésünk szerint ebből egyértelműen az következik, hogy a jogosultak a fenti esetekben nem a többszörözési jogukat gyakorolják, mert a jogszabály által szabaddá tett többszörözés (magánmásolás) terén ilyen jog már nem létezik. Az a hozzájárulás tehát, amellyel a jogosultak (jellemzően az előadó-művészek) többszörözési jogukat gyakorolva a másolatkészítésre engedélyt adnak vagy e jogot átruházzák (jellemzően a hangfelvétel-előállítókra, film-előállítókra), utóbb nem értelmezhető egyben a többszörözési jog megszűnése után maradó méltányos díjazásról való rendelkezésnek is. Emellett az a nem csekély jelentőségű kérdés is nyitva marad, hogy ha rendelkezhetnének is a szabad magánmásolás rendjében a jogosultak a többszörözési jog magánmásolási szegmenséről, akkor arányos és igazságos-e egy olyan ajánlás, amely a szerzők és előadóművészek ellenőrzése alatt álló közös jogkezelő szervezet által meghatározott és felosztott díjazás helyett egy, a felek erőviszonyainak alávetett egyedi szerződéses konstrukcióban a szerzőnek, előadóművésznek jutó díjjal javasolja megoldani a magánmásolás ellentételezését? A válasz nyilvánvalóan nem. Nincs biztosíték sem arra, hogy visszatérő (royaltytípusú) díj kikötésére egyáltalán mód van egy adott szerződésben, és arra sem, hogy ha ilyen kikötést a felek alkalmaznak, a visszatérő díj előnyösebb-e a művet alkotó és a közönséghez eljuttató művésznak, mint az ellenőrzése alatt álló közös jogkezelő szervezet által – az egyes tagállamok szabályai szerint – megállapított díj.

- 1.3. Az ajánlások szerint a magáncélú másolási kompenzáció rendszerének egyszerűsítése érdekében a fizetési kötelezettséget a – túlnyomó többségében egyébként nem európai – gyártók és importőrök szintjéről a kiskereskedők szintjére kell átvinni. Vitorino szerint a gyártók és importőrök adminisztratív terheinek csökkenése megfelelően ellensúlyozná a következő, az ajánlásokban is elismert hátrányokat:

⁹ A hivatalos magyar fordítás ezen a ponton sajnos hibás, nem tükrözi, hogy a főtanácsnoki vélemény szerint a méltányos díjazás igényléséről csak akkor lehetne lemondani vagy szerződésben rendelkezni, ha ezt a tagállam kifejezett jogszabályi rendelkezéssel lehetővé teszi. A kiemelt szövegrész ezért az angol nyelvű változat alapján beszűrt kiegészítés: „Where no fair compensation is required or provided for, there is nothing further to be said. But where fair compensation is provided for (either because it is required by the Directive or because the Member State has opted to provide for it), it is open to Member States to provide that rightholders may either renounce any claim to fair compensation or make their works available for copying subject to contractual arrangements (such as an appropriate increase in the basic price) which enable them to receive fair compensation for future copying from those who acquire their works.”

a) a nyomon követendő kereskedelmi tranzakciók száma a jelenlegi néhány százról a kereskedelmi szegmens szerkezetétől függően több ezerre, de inkább több tízezerre nőne; b) az adminisztrációs terhek és az ezzel összefüggő költségek a fizetésre kötelezett kiskereskedők és a kompenzációt érvényesítő közös jogkezelők oldalán is drasztikusan emelkednének; c) a fizetési kötelezettség elkerülésének jogosulti kockázata az eddigiekhez képest a többszörösére nőne.

A munkacsoport álláspontja szerint viszont a nagyszámú kiskereskedelmi üzlet állandó nyomon követését igénylő eljárások (így különösen a zeneművek nyilvános előadásának és a hangfelvételek nem sugárzással történő nyilvánossághoz közvetítésének) hazai tapasztalatai azt mutatják, hogy az ilyen rendszer a) szükségképpen több adminisztrációt igényel, ezért magasabb költséggel működik; b) az adminisztrációs kötelezettség a fizetésre kötelezettek oldalán sem küszöbölhető ki, így az érintettek körében magas a rendszer elutasítottsága; c) a tranzakciók számának drasztikus növekedésével egyenes arányban nő a fizetési kötelezettséget elkerülni igyekvők száma, amivel szemben a fellépés további adminisztrációt és további költségeket igényel, valamint – a fizetési kötelezettségek elkerülésével szembeni sajátosan megengedő közép-európai kultúra okán – tovább növeli a rendszer elutasítottságát. Az ajánlásokban szereplő megoldás tehát végső soron a fizetésre kötelezettek oldalán is nagyobb kör számára lenne hátrányosabb a jelenleginél.

Az ajánlás arra épít, hogy a díjfizetés kiskereskedőkre telepítése egyszerűvé teszi a professzionális felhasználás kivételének alkalmazását. Úgy egyszerűsítene a rendszert, hogy az „áfás” számla ellenében vásárolt eszközök, készülékek és hordozók esetén nem kellene jogdíjat fizetni, hiszen a számla önmagában igazolja a professzionális felhasználást. Az ezen kívül eső körben lenne csak jogdíjfizetés, amikor is a bizonylaton külön fel kellene tüntetni a fizetett jogdíjat is. Ez a megközelítés súlyosan téves, és ellentétben áll a Padawan-döntéssel is, amely kimondja a rendelkező rész 3. bekezdésében: *„Következésképpen a magáncélú másolat után fizetendő díjnak különösen az olyan digitális többszörözésre alkalmas berendezésekre, készülékekre és adathordozókra való különbségtétel nélküli alkalmazása, amelyeket nem magánfelhasználók részére bocsátanak rendelkezésre, és amelyek nyilvánvalóan kizárólag magáncélú másolatok készítésétől eltérő használatra szolgálnak, nem felel meg a 2001/29 irányelvnek”*. Tehát csak két együttes feltétel megléte esetén áll fenn a „professzionális” kivétel: nem magánfelhasználók részére bocsátják a hordozót/eszközt/készüléket rendelkezésre, **és azok nyilvánvalóan kizárólag** magáncélú másolatok készítésétől eltérő használatra szolgálnak. Az „áfás” számla ellenében történő vásárlás az egyik feltétel igazolására sem alkalmas. Az, hogy egy jogi személy, jogi személyiség nélküli szervezet vagy egyéni vállalkozó vásárolja meg a hordozót/eszközt/készüléket, egyáltalán nem jelenti azt, hogy azt nem bocsátják magánfelhasználók rendelkezésére (a mobiltelefont, pendrive-ot stb. átad-

ják magánszemélynek.) A magánfelhasználó birtokában levő hordozóra/eszközre/készülékre pedig nyilvánvalóan lehet – még szervezeti tiltás esetén is – magáncélú másolatot készíteni. A kérdés reális megítéléséhez azt is figyelembe kell venni, hogy nincs olyan szervezeti tevékenységi kör, amelynek a gyakorlásához ne lenne indokolt az üreshordozó-díj hatálya alá tartozó eszköz/készülék/hordozó megvásárlása. Azaz: bármely szervezet megvásárolhatja „számára” a díjköteles terméket, és közben ezek magáncélú másolatok készítésére is szolgálnak. Emiatt az ajánlás ezen eleme – csak úgy, mint a többi, joggal kritizált elem – használhatatlan, téves eredményre vezet.¹⁰

2. Célszerű lehet annak a jogalkotói tisztázása, hogy pontosan milyen jogi és gazdasági tartalommal bír az infosoc-irányelv¹¹ „kár” (*harm*), illetve „méltányos kompenzáció” (*fair compensation*) fogalma, ezt az Európai Bíróság néhány közelmúltbeli és közeljövőben várható döntése¹² amúgy is esedékessé teszi.
3. Elviekben, kellő óvatosság mellett, meg lehetne próbálkozni azzal is, hogy egy többtényezős, országspecifikus faktorokat, illetve általánosabb elemeket egyaránt tartalmazó kompenzációsámítási algoritmus útján mérsékelhetőek legyenek a szélsőséges, feszültséget okozó különbségek az egyes tagállami kompenzációs mértékek között. Ebben azonban csak addig lehet elmenni, hogy végeredményét tekintve a konkrét szerzőitartifa-megállapítás ne kerüljön uniós hatáskörbe, mert ez aligha lenne összeegyeztethető a szubszidiaritás elvével.
4. A munkacsoportnak a magáncélú másolási díjakról készített, elsősorban közgazdasági szempontú vizsgálatot célul tűző ProArt-tanulmányra¹³ alapozott véleménye szerint a magáncélú másolások kompenzációjának hazai rendszerével kapcsolatban a következő főbb megállapítások és javaslatok tehetőek.
 - 4.1. A magáncélú másolás legfontosabb tényezői, az adattovábbítás (széles sávú internet) penetrációjának növekedése és árának csökkenése, valamint az adatfeldolgozó eszközök árának relatív deflációja a magáncélú másolás mennyiségét hosszabb távon is növeli.

¹⁰ A munkacsoport egy tagja az anyagban megjeleníteni kérte azon véleményét, miszerint az ajánlás vizsaszasságai ellenére az üreshordozó-jogdíj fizetésével jelenleg érintett nagykereskedők és importőrök magát a célt – amelynek elérése érdekében Vitorino a jogdíjfizetési kötelezettséget a kiskereskedők szintjére helyezné át – maximálisan elérendőnek tartják. Az SZJSZT elnöksége a véleményt azonban nem látta konkrétumokkal megalapozottnak, így annak beillesztését elvetette.

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve az információk társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról.

¹² Pl. C-467/08 – Padawan, C-462/09 – Stichting de Thuiskopie, C-457/11 – VG Wort.

¹³ Visegrad Investments: Az üreshordozó díjrendszer vizsgálata. Az elemzést készítette: Antal Dániel, lezárva: 2012. 12. 03. Szerkesztette: dr. Faludi Gábor, lezárva: 2013. május 15. Készült a ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért megbízásából: <http://hu.scribd.com/doc/180221026/Az-ures-hordozo-dijrendszer-vizsgalata-2013>.

- 4.2. Az uniós jogi fejlemények különösen fontossá teszik a magáncélú másolásokat kompenzáló rendszerek közötti összehasonlításokat. Magyarország az elmúlt években az európai uniós adatokhoz képest összességében pontosan közepes mértékű kompenzációt valósított meg, további szempontok figyelembevétele nélkül csak a fogyasztó vagy a jogtulajdonosok hátrányára lehet eltérni az elért kompenzációs szinttől. Az egyedi jogdíjköteles eszközök szintjén azonban jelentős eltérések mutatkoznak a jogdíjak mértékét illetően Európában, ami viszont nagyobb részt az eltérő üreshordozó-rezsimekből ered. Ez a díjkülönbség kétségkívül problémát jelent a díjfizetésre kötelezettek körében.
- 4.3. A jogtulajdonosi hátrányokat az egyedi magáncélú másolási cselekmények nyomán követhetlensége miatt összesítetten, nemzeti felmérések és statisztikai adatok használatával lehet megállapítani. A szakirodalomban és más országokban elfogadott az érintett zenei és filmpiacokon a magáncélú másolásból származó fogyasztói jóléti többlet megfelezése és elmaradt haszonkénti értékelése. A magyar szerzőijog-politika és a jogtulajdonosok jelenlegi gyakorlata a magyar fogyasztók számára kedvező, folyamatos anyagi előnyöket nyújt. Magyarországon a fogyasztói többlet módszerének alkalmazásával legalább 5 milliárd forintba becsülhető a méltányos ellentételezés megfelelő mértéke a zenei piacokon, mivel a magyar fogyasztókat legkevesebb 10,22 milliárd forint anyagi előny éri a magáncélú másolásra vonatkozó jelenlegi jogpolitikai döntés alapján. Sem Magyarországon, sem más európai országban nem sikerült megfelelő pontossággal megállapítani a lényegesen összetettebb filmpiaci jogtulajdonosi veszteséget.
- 4.4. Összességében a technológiai változások, a fogyasztói szokások változása és a jelenlegi tarifarendszer belső meghatározottságai olyan dinamikusan változó magáncélú másolási kompenzációt vetítenek előre, amelyben az egyensúly fenntartása nem automatikus. A külső tényezők egy része a magáncélú másolások kompenzációjának eróziójára utal, egy része viszont ellentétes hatású. A jogosultakat képviselő közös jogkezelő szervezetek gyakorlata ebben a gyorsan változó környezetben az európai szinthez képest nem növeli a magyar jogtulajdonosok lemaradását, de jelenleg nem is képes a jogtulajdonosok évek alatt felhalmozódott jövedelmi hátrányainak ledolgozására.
- 4.5. A magyar tarifarendszer ahhoz kellően széles körű, nagy múltú és gondosan kezelt, hogy adatainak elemzésével¹⁴ önmagában nagy pontossággal elvégezhető a méltányos kompenzációra vonatkozó számítások. A legtöbb tarifabevétel néhány

¹⁴ A munkacsoport egy tagja az anyagban megjeleníteni kérte azon véleményét, miszerint a díjfizetésre kötelezettek régóta kifogásolják a jogdíj megállapításának hazai gyakorlatát, amely számukra nem transzparens módon történik. Az elnökség egyrészt e vélemény kapcsán is hiányolta a konkrétumokat, másrészt az Szjt. 92/H. § (4) bekezdésére tekintettel, amely szerint a hazai tarifákat megállapító kutatás a díjfizetésre kötelezettekkel egyeztetett módon történik, okafogyottnak tartotta a felvetést, így annak beillesztésétől eltekintett.

- százalékos pontossággal a tarifa-felülvizsgálati időszakok között előre jelezhető, ezért a rendszer a sokkuktól megóvható, amennyiben a jogosultakat képviselő közös jogkezelő szervezetek, a díjfizetésre kötelezettek és a felügyeleti szerv között folyamatos tarifális egyeztetések zajlanak.
- 4.6. A rendszer megfelelő karbantartásával, a díj hatálya alá tartozó eszközök/készülékek/hordozók körének megfelelő, óvatos szélesítésével és a díjak ehhez igazításával elkerülhető a jogtulajdonosok jövedelmének további eróziója, a méltányos kompenzáció szintjének megőrzésével pedig a magáncélú másolás (széles körű) értelmezése is fenntartható.